

Nyhedsbrev

For Foreningen HEXIS

Nr. 20. Oktober 2004

Nyhedsbrevet er foreningen HEXIS' forum for diskussion og faglig udveksling. HEXIS' formål er at videreføre den franske sociolog Pierre Bourdieus tænkemåde med særligt henblik på empirisk forskning i samfundsmæssige praksisformer. Deadline for indlæg til næste nummer: 10. december 2004. Nr. 21 udkommer omkring nytår.

Redaktør: Carsten Sestoft sestoft@hum.ku.dk

Redaktionel assistance: Anders Høg Hansen

Hjemmeside og arkiv for nyhedsbreve, arbejdsrapporter m.v.: <http://www.hexis.dk>

Indhold

1. Redaktionelt (s1)
2. Referat af Hexis arrangement ' Staf Callewaert: Om det der (måske stadig) savnes i dansk pædagogisk forskning' 16/09. DPU. Carsten Sestoft (s2)
3. *Meddelelser og arrangementer:* Næste Hexis arrangement 2/11 'Bourdieu og Foucault inden for sygepleje'; Staf Callewaert udnævnt til æresdoktor; Bourdieu og magtudredningen (artikel i Information); Bourdieu fotos på Umeå Bildmuseet 31/10-23/01 (s3)
4. *Anmeldelse:* Marianne Høyens 'Korrespondenceanalyse' anmeldt af Søren Pedersen (s6)
Orienteringer, læserindlæg og arbejdsrapporter:
5. Nyt fra feltanalyseworkshoppen på RUC. Anders Mathiesen (omtale af Jens Arrnholz Hansen) (s8)
6. Tolstoj og handlingsteorien. Carsten Sestoft (s13)
7. Prakseologi og middelalderhistorie. Kim Esmark (s14)
8. Bouveresses status over filosofien. Carsten Sestoft (s17)
9. Temanummer af 'Constellations' om Bourdieu. Jens A. Hansen (s21)

1. Redaktionelt

Dette er jo på det nærmeste en slags jubilæumsnummer, et indledningsvist rundt tal: Hexis har nu udsendt tyve nyhedsbreve. I dette nummer er der igen nogle længere artikler af og om medlemmer: Jens A. Hansens introduktion til et Bourdieu-nummer af tidsskriftet Constellations, Søren Pedersens anmeldelse af Marianne Høyens nye bog om korrespondanceanalyse, Anders Mathiesens præsentation af Jens A. Hansens nyligt afleverede speciale, Kim Esmarks diskussion i forbindelse med en tekst, han har lagt på vores hjemmeside (under "arkiv"), samt diverse tekster af større eller mindre relevans fra redaktørens hånd. Plus nogle nyheder og sådan.

Husk at sende interessante meddelelser, links, artikler – alt er interessant hvis man betragter det længe nok, som Flaubert sagde, - og redaktøren følger noget mindre med i det hele efter at have opgivet universitetskarrieren.

Næste deadline er 10. december.

2. Referat af sidste Hexis arrangement. Staf Callewaert DPU 16/09.

Af Carsten Sestoft

Staf Callewaert: ”Det der (måske stadig) savnes i dansk pædagogisk forskning”.

Referatet her er skrevet i sidste øjeblik af redaktøren, hvorfor Staf ikke har nået at se det. Det kan derfor indeholde fejl. Bestyrelsesmedlem Jens A. Hansen har i øvrigt Stafs oplæg som MP3-fil, som man kan få en kopi af; henvendelse desangående til jensa@ruc.dk.

Staf Callewaert (SC) indledte med at sige, at det handlede om videnskab; forskning var en ubrugelig term. I en diskussion af videnskab var skellet mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humanvidenskab ikke interessant; disse opdelinger er sekundære. Dog må man huske skellet mellem naturvidenskab og ingeniørvidenskab, der omtrent svarer til skellet mellem teori og praksis. Dernæst sagde SC et par ord om refleksivitet, dvs. at indreflektere, hvorfra man taler, at indreflektere sit ståsted i forhold til det, man taler om, altså i dette tilfælde ens position i forhold til videnskab generelt.

Videnskab er, sagde SC, en historisk opfindelse. Derfor kan den forsvinde en dag; intet garanterer, at den bliver ved med at eksistere som den gør. Og derfor må man også forsvare videnskaben, hvis man mener noget med den. Videnskab er ikke opstået af et behov for at gøre noget i verden, men snarere af det modsatte: af trangen til at vide, hvordan tingene hænger sammen. Videnskabslogik og anvendelseslogik er ikke forbundne, der er ingen direkte vej mellem dem. Der er modsætning mellem dem, ikke forlængelse.

Mht. videnskabens eksterne betingelser sagde SC, at videnskab er et kollektivt, insitutionaliseret foretagende, som altid allerede har været i gang. Og videnskab er på godt og ondt en del af det samfundsmæssige magtapparat, hvilket imidlertid ikke forhindrer videnskabens vilje til sandhed. I den henseende er der en forskel til Habermas, der vil knytte erkendelsen til magtfrie rum. På dette punkt kom SC med nogle betragtninger om discipliner, som gik ud på – hvis redaktøren forstår sine noter ret – at mange discipliner ikke i udgangspunktet var videnskabelige. Det gælder f.eks. medicin (som er en helbredelsespraksis), humanistiske fag, hvoraf mange er gymnasielærerfag, dvs. beregnet til at uddanne undervisere, og det gælder samfundsvidenskaberne (hvoraf nogle er forbundet med væksten i statsbureaukratiet) og i særdeleshed uddannelsesdisciplinerne som uddannelsessociologi og pædagogik, som har været snævert knyttet til praksis.

Hvad kan videnskaben bidrage med til praksis? Med tredive års erfaring som uddannelseskonsulent i Afrika havde SC haft lejlighed til at reflektere over spørgsmålet... Eksempelvis kan videnskabelige fremgangsmåder være anvendelige i systematiseringen af erfaring (til forskel fra aktionsforskning, som

hverken er aktion eller forskning). Eller man kan bruge viden om generaliseringsbetingelser for tidligere praktiske eksperimenter. Men noget sådant er ikke i sig selv videnskab. Anvendt videnskab er således en misforståelse; hvad man anvender kan kun være systematiseret erfaring. Praktiske beslutninger må være anvendt fornuft, ikke videnskabelig fornuft.

Dernæst talte SC om pædagogik som videnskab, herunder fagets position blandt andre fag på universitetet. Pædagogik er lavest placeret i videnskabernes hierarki, det er én ting, men en anden er, at der aldrig er nogen, der seriøst har satset på at ændre det. Og det gælder i særlig grad Danmark pga. den uheldige alliance mellem grundtvigianisme, kritisk teori, progressisme og neoliberal forvaltningsfilosofi. De holder hinanden i skak, så intet nyt sker. (Jf. Archers bog *The Social Origin of Educational Systems* om den decentrale uddannelsesstruktur i Danmark). Men ulykken stammer ikke kun fra pædagogikken selv; også filosofferne inkl. Foucault har bidraget til miseren ved at bidrage til destabiliseringen af erfaringsvidenskaberne. Dermed har de udbredt relativisme i lighed med videnskabssociologer som Bruno Latour, postmodernisme, socialkonstruktivisme etc. Muligheden for en videnskab om uddannelse og pædagogiske anliggender var derfor stadig ikke gode – særligt ikke for tiden, hvor SC fandt, at den dagsaktuelle strømning var imod videnskab og al udvikling synes at tendere mod at demtere og tilintetgøre videnskab (men det kunne være et anfald af ”idiotisk pessimisme” at se det sådan). Her slutter redaktørens noter, og det gjorde Stafs oplæg vistnok også. Diskussionen er der ikke notater til, men Staf nævnte dér en bog af Grundtvig, som stadig er af aktuel interesse til at belyse danske uddannelsesforhold: nemlig *Statsmæssig oplysning: et udkast om samfund og skole*, som blev genudgivet af Nyt Nordisk Forlag i 1983.

3. Meddelelser og arrangementer

Kommende arrangement:

Bourdieu og Foucault inden for sygepleje. 2 november, Medborgerhuset, Nørrebro

Hexis inviterer til åbent arrangement, tirsdag den 2. november 2004 kl. 13 til 16 i Medborgerhuset på Blågaardsplads, Nørrebro. Oplægsholderne vil være Kirsten Beedholm og Inga Axelsen.

Kirsten Beedholm er Ph.d i Pædagogik fra Københavns Universitet. Hun vil på baggrund af sin Ph.d.-afhandling om 'Forandring og træghed i den sygeplejefaglige diskurs' (Forlaget PUC. Viborg 2003) præsentere og diskutere et bud på, hvordan en Foucault-inspireret arkæologisk analyse kan udvikles og gennemføres. Med afsæt i første del af Michel Foucaults forfatterskab vil hun fortælle om arbejdet med at udvikle en række analytiske greb til analyse af diskurser og med inddragelse konkrete eksempler fra sin afhandling diskutere forskellige epistemologiske og metodiske spørgsmål i forbindelse hermed.

Inga Axelsen er Ph.d. i Pædagogik fra Københavns Universitet og vil på baggrund af sin Ph.d.-afhandling om 'Sundhedsplejerskæarbejde og formidling af bestemmelser om hvad der er godt for børn og unge' diskutere sin brug af Pierre Bourdieus sociologiske værktøjer og teori om blandt andet reproduktion, felt, habitus og position. Oplægget vil specielt fokusere på, hvordan afhandlingens objekt er blevet konstrueret og den betydning, socioanalyse har haft i arbejdet med afhandlingen. Dette vil samtidig lede til en diskussion af den betydning, udarbejdelse af en socioanalyse kan have mere generelt.

Staf Callewaert udnævnt til æresdoktor

Vort æresmedlem Staf Callewaert er (sammen med Judith A. Langer, University of Albany, USA) blevet udnævnt til æresdoktor i "utbildningsvetenskap" ved Uppsala Universitet, der har udsendt denne pressemeddelelse 5. oktober (fra Hexis' side kan vi jo prale af at være kommet først ved at udnævne Staf til æresmedlem!): Staf Callewaert är professor emeritus vid institut for Filosofi, Paedagogik og Retorik vid Köpenhamns universitet. Han är en mångsidig humanist och driven av ett starkt socialt engagemang. Han föddes i Belgien, och var i sin ungdom dominikanbroder innan han började studera teologi och filosofi i Leuven. På 60-talet kom han i kontakt med befrielsesteologin och arbetade bland immigranter i Paris innan han 1968 kom till Sverige där han doktorerade i sociologi i Lund. Under 22 år var han verksam vid universitetet i Köpenhamn. Callewaert har lett forskning om skolväsendet och vårdområdet och har varit med om att utvecklat en universitetsfilial i Viborg för yrkesverksamma lärare och sjuksköterskor som genomför doktorandstudier. Denna mångåriga verksamhet är unik i sitt slag och förtjänar att uppmärksammas i anslutning till den nu aktuella svenska diskussionen om vad "praxisanknuten" forskning innebär. Callwaert har genom åren ägnat en stor del av sin tid åt arbete i Afrika, främst i Mozambique, Guinea-Bissau, Tanzania och Namibia, där han engagerat sig i forskning om utvecklingen av skolväsende och forskarutbildning. Han har efter sin pensionering 2002 förlagt en stor del av sin verksamhet till Uppsala universitet och handleder här flera doktorander. Promotionen äger rum den 28 januari.

Bourdieu og magtudredningen

I en artikel i Information (27.8.04) citeres Gorm Harste, lektor i Statskundskab ved Aarhus Universitet, for, at magtudredningen ville have afdækket mere og været interessantere, hvis et af delprojekterne havde været bygget på Bourdieu eller Foucault: "Man kunne eksempelvis ud fra Bourdieu mere stædigt have sat spørgsmålstejn ved, om der er brudt med den danske tradition for enevælde, altså mangel på magtdeling." Det forekommer mig at være et godt spørgsmål, som en socialhistorisk analyse af det danske statsapparats genese og struktur ville have været egnet til at belyse. Den danske stat forbliver jo langt mere lukket end den svenske eller amerikanske. I artiklen refereres til et nyt nummer af tidsskriftet GRUS (nr. 71, 2004), som handler om magtudredningen, og hvori man kan læse artiklen "Magtudredningens magt - i enevældens skygge?" af Gorm harste, samt nogle andre, bl.a. Nils Bredsdorff, som også har interessante synspunkter.

Signe Højgaard Nielsens artikel i Information:

<http://www.information.dk/Indgang/VisArkiv.dna?pArtNo=20040827163178.txt>

Bourdieus fotos på Umeå Bildmuseet 31 oktober 2004 til 23 januar 2005

Den fotografisk interesserede redaktørssistent har med stor nysgerrighed konstateret at Bourdieus fotos fra Algeriet mellem 1958 og 1961 er blevet udgangspunkt for en bog og en vandredstilling, som omtalt kort i sidste nyhedsbrev. Her kommer lidt flere informationer: Bourdieu overlod hele sit arkiv til kunstmagasinet Camera Austria baseret i Graz, efter sigende omkring 1000 fotografier, med henblik på en bog og en udstilling (foreløbig på fransk og tysk. En engelsksproget udgave er på vej). Samarbejdet og

ideerne tog form kort inden Bourdieus død. I løbet af 2003 blev et udvalg af fotografierne udstillet i Paris (Institut Monde Arabe) og i Graz (Kunsthhaus Graz). Udstillingen *In Algeria. Testimonies of Uprooting* er i Umeå på Bildmuseet fra 31 oktober 2004 (dvs nu!) til 23 januar. Udstillingen skulle også komme til bl.a. Rotterdam og Hamburg for at nævne et par byer i 'nabolaget'. Foreningen Hexis overvejer at arrangere en fælles udflugt.

I følge Camera Austrias materiale er udstillingen og fotografierne med til at vise den historiske, videnskabelige og biografiske baggrund for Bourdieus arbejde. Fotografierne i udstillingen er udvalgt af Bourdieu i samarbejde med Franz Schultheis.

Se mere på www.bildmuseet.umu.se eller www.graz03.at

Anders

Herunder et par af Bourdieus fotos fundet på nettet i forbindelse med information om udstillingen:

4. Anmeldelse. Marianne Høyen 'Korrespondanceanalyse'

Af Søren Pedersen. Kandidatstuderende på Danmarks Pædagogiske Universitet.

Marianne Høyen Korrespondanceanalyse (Akademisk Forlag A/S 2004 – 224 sider, kr 299)

Endelig kom en dansksproget bog decideret om korrespondanceanalyse. Interesserede i metoden har de sidste årtier været henvist til udenlandsk litteratur, for at få et indblik i denne franske statistiske analysetradition. Det er formentlig en af årsagerne til, at metoden ikke er så udbredt i dansk samfundsforskning. Bogen er i det perspektiv et kærkommen bidrag, der kan udbrede korrespondanceanalysen til et større publikum end deciderede Pierre Bourdieu-inspirerede teoretikere.

Marianne Høyens Korrespondanceanalyse er delt op i to hovedområder: Først en introduktion til centrale begreber vedrørende korrespondanceanalyse og sidst en del, hvor der reelt arbejdes med korrespondanceanalysen i SAS.

Første del af bogen indeholder endvidere en introduktion til arbejdet med empiriske undersøgelser herunder arbejde med kvantitativ metode og design. Udarbejdelse og design af spørgeskemaer m.m. fremstår som en let gennemlæst tilgang til arbejdet, uden dog helt at dække de problematikker, som denne type aktivitet rejser. Bogen har dog så mange gode råd og regler for arbejdsgangene, at det for interesserede burde være muligt selv at gå i gang med arbejdet, velvidende at der er problematikker man skal sætte sig dybere ind i.

Første dels introduktion til de centrale begreber i korrespondanceanalyse, giver en noget bred, men ikke videre udførlig gennemgang af begreber som; inert, profiler, masse og centrode, χ^2 -afstande, forklarende punkter, skyformationer m.m. Forcen i disse afsnit er, at de på ingen måde efterlader nogen. De giver en kort, klar og enkelt indføring i begreberne, uden at lægge op til en matematisk tilegnelse og forståelse for metoden. Bogen sætter sig faktisk for, at demonstrere hvordan forståelse af metoden ikke er knyttet til en matematisk forståelse. Det medfører imidlertid, at de verbaliserede illustrationer ind i mellem kommer til at virke som matematiske selvfølgeligheder. Selvfølgeligheder, som det vil kræve et omfattende arbejde for læseren at forholde sig reflektivt til. Det havde være et løft, hvis der var lagt større vægt på forklaringen af f.eks. et begreb som χ^2 -afstandene. Den nuværende disposition betyder, at man sidder tilbage med en udifferentieret forståelse af betydningen i den anglo-amerikanske analysetradition sammenholdt med korrespondanceanalysen. Det illustrerer bogens dilemma – både at introducere generelt til arbejdet med kvantitativ empiri, og i den forbindelse et statistikprogram der bearbejder flere forskellige analysetraditioner, og samtidig at introducere korrespondanceanalysen og dens brug af χ^2 -afstande. Til gengæld har Marianne en spændende indføring i problematikken vedr. symmetriske og asymmetriske kort. En problematik som sammenlignelig litteratur f.eks. Hjellbrekke (1999) ikke behandler så udførligt og velskrevet.

Bogens anden del tager udgangspunkt i det konkrete arbejde med korrespondanceanalyse i SAS og starter med en grundlæggende introduktion til SAS. Det kan virke noget omstændeligt, men har sin relevans i

forhold til nybegyndere i dette statistikprogram, da indføringen gennemføres systematisk og derfor giver læseren mulighed for selv at følge og afprøve arbejdsgangene i metoden. Marianne er selv inde på nogle af SAS-programmets mangler, bl.a. omkring den grafiske (u)formåen. En første læsning efterlader samtidig den nye SAS-bruger med indtryk af et kompliceret program. De mange muligheder og utallige åbne vinduer, som SAS arbejder med, må dog forventes at blive lettere overskuelige, jo mere man reelt arbejder i programmet.

Bogen illustrerer og beskriver arbejdsgangene med korrespondanceanalyse i statistikprogrammet SAS version 8. Man kan diskutere om det er det optimale program for metoden, da programmet ikke har den fornødne kapacitet i forhold til andre mere nuancerede programmer som f.eks. det franske program SPAD. Bogen retfærdiggør fornuftigt valget af statistikprogram, med at det er det lettest tilgængelige og økonomisk mest overkommelige program at anskaffe sig. Det illustrerer at bogen bæres af en lyst til at udbrede korrespondanceanalyse. Det ændrer dog ikke, at skulle enkelte læsere ønske at arbejde videre med korrespondanceanalysen i andre statistikprogrammer, er dette forbundet med visse vanskeligheder i forhold til kodning m.m., som ikke bliver berørt i bogen.

Opsummerende kan man sige, at bogens appel til det brede publikum er både bogens styrke og svaghed. Det kan til tider virke som om, at bogen prøver at placere sig mellem to stole. Marianne Høyen har en indsigt og viden om korrespondanceanalyse, som ikke helt bliver udfoldet i bogen, da den med vægten på de konkrete anvisninger og forklaringer, kommer til at fremstå mere som en beskrivelse af korrespondanceanalyse og ikke en refleksiv forståelse af metoden og dens begreber.

Bogen har sin relevans i forhold til et publikum der først skal til at lade sig forføre af korrespondanceanalysen kringelkroge og muligheder. Bogen appellerer til, at man kan begynde at forstå og aflæse de kort, som er en del af korrespondancens output. Risikoen ved bogen er, at den ikke går nok i dybden metodisk og matematisk og på den måde risikerer at foranledige læsere til at tro, at de har fået en viden og et kendskab til korrespondanceanalyse, som gør at de selv kan gennemføre større relationelle undersøgelser.

Er ambitionen for læseren selv at komme i gang med korrespondanceanalysen, kan bogen være en god start, men ikke stå alene. Den giver en bred indføring til metoden og begreberne, som kan sætte en i gang, men igennem kommer man ikke uden yderligere læsning, f.eks. valgt fra de glimrende anbefalinger til videre læsning, som findes i bogen.

Litteratur:

Hjellbrekke i Innføring i korrespondanceanalyse

Orienteringer, læserindlæg og arbejdspapirer:

5. Nyt fra feltanalyse-workshoppem ved Socialvidenskab (RUC):

Kort præsentation af endnu et speciale om feltet for arbejdsmarkedspolitik

Af Anders Mathiesen

Jens Arnholtz Hansen: Individuel aktivering i feltet for det arbejdsmarkedsservicerende arbejde - en historisk konkret analyse af tovtrækkerierne om forandringerne i de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger (RUC 2004).

Afhandlingens titel angiver egentlig meget præcist, hvad det foreliggende speciale drejer sig om. Det konkrete udgangspunkt er et aktiveringsforløb som en lokal afdeling i provinsen under Specialarbejderforbundet (SID) afholder for en gruppe af deres 'udsatte arbejdsløse' medlemmer. Det er et særligt "afklaringskursus", som Arbejdsformidlingen (AF) har udliciteret til SID-afdelingen, og holdets deltagere er arbejdsløse kortuddannede, der af AF er betegnet som havende 'sociale problemer' – dvs de står i fare for at ryge ud af arbejdsmarkedssystemet og blive overført til socialpolitiske foranstaltninger og dermed væsentlig lavere 'ydelse' og stærkt forringede livsbetingelser.

SID ønsker med dette alternative afklaringskursus at hjælpe nogle af deres 'udsatte' medlemmer med 'at finde ud af, hvordan de vil skaffe sig et arbejde' (s11). Som de empiriske analyser viser, går aktiviteterne på afklaringsholdet måske primært ud på at bearbejde deltagernes – de arbejdsløses – modstand mod at tage hvad som helst de kan få af arbejde (se hertil spec. s101f om en prominent AF-regionschefs forklaring af, hvad der var 1994-arbejdsmarkedsreformens hovedbudskab: "at de ledige selv skal tage ansvar", og hvordan A-kasserne med fordel kunne involveres i en sådan holdningsbearbejdelse af medlemmerne). Jens Arnholtz Hansen (JAH) fulgte i en periode aktiveringsholdet, hvor han observerede og talte med både deltagere og de folk der fungerede som undervisere/vejledere, og specialets analyser 'tager udgangspunkt i de ting jeg oplevede, da jeg var med på holdet', som det hedder (s11).

Specialets problemstilling sætter fokus på 'feltet for det arbejdsmarkedsservicerende arbejde' – dvs de aktiviteter, der udføres i regi af de arbejdsmarkedspolitiske institutioner, og som henvender sig både til dem, der er arbejdsløse, til dem, der er i arbejde, og til forskellige typer af virksomheder. JAH ønsker med andre ord at synliggøre, hvordan forskellige institutioners 'forskellige måder at udføre det arbejdsmarkedsservicerende arbejde' har/kan få ret så forskellige konsekvenser for de arbejdsløse på det danske arbejdsmarked. Men dette felt anskues – med inspiration fra den franske sociolog, Pierre Bourdieu – som et 'kampfelt'. Det er 'tovtrækkerierne' om hvilke interesser de arbejdsmarkedspolitiske aktiveringsforanstaltninger primært skal tilgodese, som specialet handler om:

'Der er altså tale om en analytisk konstruktion af de tovtrækkerier, som pågår imellem forskellige agenter og institutioner i feltet. Formålet med en sådan feltkonstruktion er ikke at komme med "løsninger" på feltets problemstillinger, men at synliggøre feltets modstridende positioner og de forskellige tilgange til feltets problemstillinger', som i forskellig grad gør sig gældende i den aktuelle situation (s12 med note 1, der præciserer hvad det anvendte feltbegreb går ud på). Afhandlingens fremstilling er disponeret som en

gradvis synliggørelse - objektivering – af hvad ”den individuelle aktivering” går ud på, og en synliggørelse af at ”den individuelle aktivering” repræsenterer én af flere mulige måder at forstå og forholde sig til ’arbejdsløshedsproblematikken’.

JAH redegør (s.12-14) forbilledligt klart for specialets opbygning og begrundelserne for den valgte fremgangsmåde, hvor specialets 1. del (de tre redigerede fortællinger) primært giver et øjebliksbillede af ’tovtrækkerierne’ i feltet, som de blev oplevet og kunne iagttages på SID-aktiveringsholdet: ’...antagelsen i min fremgangsmåde er, at det aktiveringshold jeg har fulgt er ”et tilfælde af det mulige” og at de stridspunkter, som kan fremanalyses i relation til holdet, kan siges at repræsentere stridighederne i feltet for det arbejdsmarkedsservicerende arbejde’ (s15). Aktiviteterne på holdet og kursusdeltagernes forskellige oplevelser af dem, er det der skal forklares – objektiveres sociologisk reflektivt. Specialets 2. del går derfor ud på, at objektivere at den observerede ”individuelle aktivering”, der aktuelt er feltets dominerende problemforståelse, kun repræsenterer én af de modstridende positioner i ’feltet for arbejdsmarkedsservicerende arbejde’. Endvidere forklarer JAH her indledningsvist, at en sådan feltanalytisk tilgang betyder ’... at jeg selv måtte tage stilling for at forstå hvad der foregik’ på afklaringsholdet, men den valgte feltanalytiske tilgang betyder også at de trufne valg (metodiske mm.) skal ekspliciteres (uddybes s15f og s55). Netop beslutningen om at tage udgangspunkt i redigerede interview med deltagerne på holdet – dvs. nogle ’udsatte’ arbejdsløse – betyder, at det er ’deltagernes synspunkter, der afgrænser hvad det er vigtigt at få med’. Feltets tovtrækkerier anskues altså fra de arbejdsløses synspunkt (se s16f for en teoretisk præcisering):

’... At bruge deltagerne på aktiveringsholdet som målestok for feltkonstruktionen betyder, at der er fokus på aktiviteterne sociale betydning for de arbejdsløse’ (s13), – dvs. spørgsmålet om hvordan aktiviteterne på SID-aktiveringsholdet (”den individuelle aktivering”) påvirker deltagerne relation til arbejdsmarkedet. De ’udsatte’ arbejdsløse er, som JAH tidligere har påpeget, kun én af målgrupperne for de arbejdsmarkedspolitiske institutioners aktiviteter (s11 se også Rammen s76). Men allerede her – før præsentationen af de tre fortællinger – understreger JAH også, ’at det altså ikke er de arbejdsløse specialet handler om, men deres relation til de aktiviteter de møder og de institutionelle betingelser disse aktiviteter fungerer under’ (s13 se også s17). – Det er altså de forhold i feltet, der konstituerer deltagerne specifikke interaktionsformer på ’afklaringsforløbet’, der er i fokus – og hvad det der sker på holdet betyder (s56).

I kapitlet om ”Konstruktive synspunkter” kombinerer JAH den afgrænsede problemstilling med en kortfattet, men meget præcis præsentation af den teoretiske tilgang samt, hvordan en sådan engageret feltanalytisk tilgang kan repræsentere et objektivt synspunkt (s15f). Det er JAH’s oplæg til en mere udførlig begrundelse for den måde han har produceret ’øjebliksbilledet’ af den aktuelle tilstand i ’feltet for det arbejdsmarkedsservicerende arbejde’ (de tre interviewudsnit – se spec s17note2 og s19 med note4og5).

Kapitlet præsenterer med andre ord den teoretiske ramme for de efterfølgende ’fortællinger’ (Mette, Line og Jørgen). De tre deltagere forskellige ’synspunkter’ på kursusaktiviteterne har netop været produktive for det analytiske arbejde med at ’konstruere’ feltets modstridende positioner. Her redegør JAH meget konkret for de centrale metodiske problemer han har måttet tage stilling til – også i forhold til de interviewede deltagere. Også deltagerne på holdet havde nemlig svært ved at forstå, at interviewene ikke drejede sig om dem (de enkelte arbejdsløse personer og deres individuelle livshistorie), men derimod om – noget for dem helt usynligt og abstrakt – det ”felt” for arbejdsmarkedsservicerende arbejde som

betingelser de observerede og oplevede aktiviteter specifikke former. JAH anskuer ”individuel aktivering” som ’et tilfælde af det mulige’ i dette felt, og de interviewede anskues ’som repræsentanter for den gruppe af ’udsatte ledige’, som befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet’ (s18 med note3).

’... Analyserne af deltagernes synspunkter skal ses som et forsøg på at fremanalyserede slagsmål, som vejlederne deltager i (og som deltagerne udsættes for)’(s19). De, der har prøvet at arbejde ud fra Bourdieus feltanalytiske principper, hvor konstruktionen af feltet er det egentlige forskningsobjekt, og hvor ’objektiviteten’ – eller den videnskabelige stringens – beror på en vedvarende anvendelse af ”deltagende objektivitet” (sociologisk refleksivitet), vil forstå at værdsætte JAH’s ganske enestående evne til at forklare, hvad han har gjort, hvordan han analytisk har anvendt empirien (se f.eks. de indledende ’rammer’ til de enkelte interview) og hvorfor netop det forhold at feltets tovtrækkerier er anskuet ud fra og fremstillet ud fra et specifikt ’synspunkt’ i feltet – som objektiviteres – sikrer ’objektiviteten’ (s15n og 21n). JAH demonstrerer her og ikke mindst i den efterfølgende fremstilling af interviewanalyserne og historiseringen en meget sikker og suveræn beherskelse af Bourdieus feltanalytiske arbejds metode, og han formår at præcisere de centrale pointer i relation til en række af de andre teoretiske positioner inden for det sociologiske videnskabsfelt (se f.eks. s53ff optakten til den historiserende feltkonstruktion).

De tre præsenterede interviewudsnit tegner et ’øjebliksbillede af ’tilstanden i feltet’ begyndende med historien om Mette, der synliggør feltets aktuelt dominerende position – som går ud på individuel tilpasning til virksomhedernes kortsigtede arbejdskraftbehov (’enhver må klare sig selv’). Hun har ændret ”holdning” og taget, hvad hun kunne få.

Lines historie henleder dels opmærksomheden på en position, der med udgangspunkt i det forefundne hierarkiske arbejdsmarked tager sigte på at ’investere’ i uddannelse af de arbejdsløse (repræsenteret ved SID-kurssets vejledere); og dels minder Lines historie om en (tidligere mere legitim) position repræsenteret ved Lines egne ønsker om, at hun ved at sige ja til uddannelse ’stadig kan være ”lidt fredet” og derved få tid til sine tre børn’ (s35) – hun er enlig mor. Line forsøger at fasthode ønsket om et meningsfuldt liv som arbejdsløs, ’... som er opbygget under vilkår, hvor den sociale sikring har tilladt selv arbejdsløse at gøre sig forestillinger om et godt og meningsfuldt liv (se også s64). Uddannelse er/var for hende mere et spørgsmål om livsoplysning og selvtillid end om uddannelse til arbejdslivet. Men analyserne viser, at hun nok er på vej til at justere sine ’forventninger til virkeligheden’.

Endelig repræsenterer Jørgens historie en position, som går ud på at sikre en kollektiv fordeling af arbejde og velfærd til alle. Eller som JAH formulerer det – Jørgens fortælling stiller det impicitte spørgsmål: Hvorfor skal fagbevægelsens medlemmer forsøge at ’klare sig selv’, når de nu ved at de kan ’klare sig sammen’ ? (s.47). Han har – hårdt presset – taget sagen i egen hånd, men han er fortsat imod den ”individuelle aktivering”. Fagforeningen lever ikke op til hans forventninger (se hertil 61n).

De tre fortællinger beskriver, hvad ”individuel aktivering” betyder i praksis – og de viser specielt hvor forskelligt de tre oplever deres situation som ’udsatte på kanten af arbejdsmarkedet’. De oplever situationen så forskelligt, fordi de har helt forskellige forestillinger om, hvad de kan forvente af arbejdsmarkedet, velfærdssamfundets institutioner - herunder AF – og deres faglige organisationer. Deres meget forskellige forestillinger repræsenterer tre forskellige positioner i tovtrækkeriet om indretningen af arbejdsmarkedspolitikken i Danmark og specielt tovtrækkerierne om den konkrete

organisering og indretning af de arbejdsmarkedsservicerende institutioner (AF mm.) og disses aktiviteter (f.eks. aktiveringsforanstaltninger). Det forklarer JAH i det omfattende kapitel: "En historiserende feltkonstruktion".

Indledende præciserer JAH her forskellen mellem forskellige socialkonstruktivistiske analyser og en sociologisk feltanalyse som den foreliggende, hvor de førstnævnte ofte 'blot bliver ved en beskrivelse af specifikke magtudøvelsesformer, uden at give indsigt i de tovtrækkerier der genererer de styrkeforhold, som de (beskrevne praksisformer) er udtryk for' (s54 se hertil spec Rammen s71 og s105). En historiserende sociologisk feltanalyse går derimod netop ud på at objektivere – synliggøre – styrkeforholdet mellem det arbejdsmarkedspolitiske felts modstridende positioner (en kollektiv velfærdorientering, en vækstøkonomisk investeringsorientering og en nyliberalistisk position, hvor de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger orienteres mod at servicere virksomhedernes behov – herunder de kortsigtede arbejdskraftbehov: "den kortest mulige vej tilbage til arbejdsmarkedet"). Den historiserende feltkonstruktion er en teoretisk forklaring af feltets tilstand (magtrelationerne i feltet) og af de beskrevne aktiviteter specifikke udformning – altså en forklaring af institutionernes og 'markarbejdernes' måde at forholde sig til 'de udsatte' arbejdsløse.

Den aktuelt dominerende 'illusio' i feltet for arbejdsmarkedsservicerende arbejde, om at arbejde er livets mening, ligger til grund for "den individuelle aktivering" (feltets doxa), og den forklares af JAH som et produkt af de modstridende bestræbelser i det arbejdsmarkedspolitiske felt siden 1960'erne. I valget af 'nedslagspunkter' viser JAH et sikkert overblik over ændringerne inden for det arbejdsmarkedspolitiske område siden 1960'ernes højkonjunktur (AF's oprettelse 1969; 70'ernes forbedring af det kollektive sikringssystemets kompensationsgrad; massearbejdsledigheden i slutningen af 70'erne og paradoksdebatten, hvor forvalterne tager over; 80'ernes omorganisering af AF og flaskehalsdiskursen; Arbejdsmarkedsreformen 1994ff og "individuele aktivering").

Den indledende videnskabsteoretiske skitsering af den feltanalytiske ramme (s53-59) er simpelthen så præcis, at den ikke lader sig sammenfatte. Den skal læses med stor opmærksomhed. JAH begrundet denne kortfattede skitse med, at han frem for en abstrakt præsentation af Bourdieus feltteori 'har forsøgt at bruge sin forståelse af feltteorien til at konstruere feltet' (Rammen s56), og han demonstrerer her endnu engang, en suveræn beherskelse af den Bourdieuske arbejds metode – en sociologisk reflektiv deltagende objektivisering, idet han fastholder de arbejdsløses synspunkt i historiseringen af det arbejdsmarkedspolitiske felt (se spec s58f). Herefter gennemfører JAH så en historiserende konstruktion af det specifikke 'felt for arbejdsmarkedsservicerende arbejde' i Danmark (s59-103), hvor han helt konkret demonstrerer, hvad den feltteoretiske tilgang går ud på. Han gør eksplicit opmærksom på, at selve fremstillingen (objektiveringen) af feltets historie, ændrer karakter fra overvejelser over de feltanalytiske principper og mere generelle diskussioner [i "Rammerne"] til 'konkretisering af det specifikke felts problemstillinger og tovtrækkerier' (s56). Fremstillingens fokus på de administrative detaljer i forlængelse af SR-regeringens arbejdsmarkedsreform (1994 og derefter) '...skal ses som en repræsentation af, at den symbolske produktion af visioner for feltet i stigende grad varetages og kontrolleres i det bureaukratiske felt frem for det politiske' (s96 – min fremhævelse AM).

I løbet af 1980'erne og 90'erne er styrkeforholdet i magtfeltet (i det nationale rum) ændret, og i 'feltet for arbejdsmarkedsservicerende arbejde' er initiativet gået fra det politiske felts agenter til agenter fra det bureaukratiske felt, der i stigende grad inddrager 'private eksperter' i stedet for arbejdsmarkedets parter.

Også her er der så mange nuancer, sammenhænge og forbehold, at det må foretrækkes at henvise til afhandlingens afsluttende kapitel: ”En nyttig opsamling” frem for at forsøge en kort sammenfatning:

De tre modstridende ’hovedtendenser’ (s105) i det arbejdsmarkedspolitiske felt (f.eks. inden for økonomisk teori repræsenteret ved hver sin ’disciplin – velfærdsøkonomi, makroøkonomisk vækstøkonomi og den libertære frikonkurrence markedsøkonomi) repræsenterer modstridende politiske bestræbelser. JAH’s interviewanalyser viser, at de forskellige funktionsrationaler (s105-106) repræsenterer forskellige samfundsgruppers modstridende interesser, og de viser hvad der er feltets dominerende kapitalform (dvs. princip for værdsættelse). Hertil kommer at den historiserende feltkonstruktion objektiverer (synliggør), hvordan de forskellige kapitalformers – social, økonomisk og kulturelle – relative vægt i det specifikke felt er ændret over tid – altså at de sociale magtrelationer er ændret [champ de forces]. ’Den habituelle tilpasning’ til de nye styrkeforhold og ’de mentale kategorier, hvormed både lægfolk og agenter anskuer aktiviteterne’ produceres – ifølge JAH – af ændringerne i de institutionelle arbejdsbetingelser [i kraft af violence symbolique]. Men netop de historisk konkrete analyser viser, at feltet er ’præget af en lang række modtendenser’, selv om hovedtendensen følger forvalternes ’teoretiske logik’ – ...og det åbner igen for, at bl.a. Specialarbejderforbundet kan få en central placering i arbejdet med at fordele arbejdet (s107). De igangværende tendenser kan ændres [champ de luttés].

Afsluttende skal specielt fremhæves, at det er i kraft af den omfattende historiserende konstruktion JAH får gjort synligt, hvordan (forvalterne og ...) i løbet af specielt 90’erne får skabt (’produceret’) tiltro (eller tilslutning) til de ’nye’ principper for at anskue og opdele arbejdsløshedsproblematikken (incitamentrationalet og ”enhver må klare sig selv”) med administrative midler – altså ved hjælp af administrative og organisatoriske ændringer, der primært sker på den bureaukratiske elites initiativer og uden forudgående politiske beslutninger (se f.eks. s79, 80, 83, 86, 95 og spec s96note86). På denne måde skabes der ’tilslutning’ fra både de ’udsatte arbejdsløse’ (se s75f – de 5 punkter og spec. s78 samt f.eks. Rammen s81 og sammenfatningen s97), og fra markarbejderne i AF og aktiveringsinstitutionerne (s85ff).

Jens Arnholz Hansen gør eksplicit opmærksom på, at netop en sådan historisering af markarbejdernes institutionelle betingelser viser, ’at det ikke er vejlederne, der har besluttet sig for at udøve denne form for dominans over de arbejdsløse’ (s102 se spec s99). Den stadig kraftigere betoning af de arbejdsløses eget ansvar synes snarere at være et resultat af ’den teoretiske logik’, der ligger til grund for forvalternes og evalueringseksperternes forståelse af arbejdsløsheden som et ”strukturproblem” (s80, Rammen s94 og s95). M.h.t. ansvaret for ”elendigheden” flyttes fokus fra ”professionerne” (jvf. s54) til de politiske ledere, der bestiller de ’ekspert-udredninger’ og ’evalueringer’, som foralterne bruger til at legitimere de organisatoriske og administrative ændringer.

6. Tolstoj og handlingsteorien

Af Carsten Sestoft

Redaktøren vil ikke undlade at omtale en af sine litterære præferencer, nemlig Tolstoj, hvis *Krig og fred* (1863-69) udgjorde sommerferiens læsning. Tidligere på året udkom nemlig en ny udgave af bogens danske oversættelse, som nu er komplet – hvilket vil sige, at alle Tolstojs overvejelser om historieskrivning er medtaget. Det er ganske interessant læsning, selv om de mere konkrete historier om et antal familiers sammenvævede skæbner under og efter Napoleonskrigene unægtelig vinder kampen om læserens gunst.

Tolstojs anarkistiske refleksioner over, hvad historie er – og han havde læst en mængde historiske kilder for at kunne gøre rede for krigens forløb – synes overordentligt skarpe i forhold til samtidens historieteori. I sin kritik af den hidtidige historieskrivning lægger han især vægt på, at historisk handling ikke kan beskrives som resultatet af enkeltpersoners vilje og bevidste beslutninger; men ej heller som resultatet af ren nødvendighed (dvs. determinisme); i stedet opstiller han en kompliceret dialektik mellem frihed og nødvendighed. Man genkender her nogle elementer i Bourdieus polemik mod finalisme – at handling er resultatet af bevidst beslutning – og mekanisme eller determinisme – at handling er udtryk for bestemmende strukturer – som føres på en måde, der er nært beslægtet med Tolstojs, om end denne trods alt ikke evnede at opfinde Bourdieus dispositionelle handlingsteori.

Men Tolstoj har en klar sans for, at social handling for alle, fra Napoléon til den mindste tjenestepige, ikke kan forstås på en intellektualistisk måde. Det siges f.eks. eksplicit om en af bipersonerne: ”Fyrst Vasilij plejede ikke at overveje sine planer længe og grundigt, og endnu mindre tænkte han på at gøre andre mennesker fortræd for selv at opnå en fordel. Han var blot en verdensmand, der havde haft heldet med sig, og for hvem dette held var blevet en vane. [...] Han sagde f.eks. ikke til sig selv: - Nu er denne mand ved magten, jeg må se at vinde hans tillid og venskab og gennem ham skaffe mig et engangsbeløb fra statskassen. [...] Men mødte han en mand med indflydelse, tilhviskede hans instinkt ham i samme sekund, at dette menneske kunne være ham til nytte, han sørgede for at komme i forbindelse med ham og søgte ved førstgivne lejlighed rent instinktivt, uden forberedelser, at smigre ham, blive fortrolig med ham og tale om det, der skulle tales om.” (bind 1, s. 245) Tolstojs forsøg på at beskrive den ikke-bevidst interesserede handling her forekommer mig at være en glimrende illustration af, at den nuancerede virkelighedsfremstilling i litteratur bakker med nogle af de samme problemer som videnskabelige eller filosofiske handlingsteorier – det upersonlige udtryk ”at tale om det, der skulle tales om” er f.eks. en glimrende måde at sige på, at den veltilpassede habitus følger det, der passer til dens interesser ud fra samtalerelationens iboende logik, men uden nogen bevidst beregning. På samme måde har han en lang række metaforer for kollektive processer (fx i et slag, sammenstimlen til et selskab og meget andet), som forsøger at gengive ikke-bevidste handlingsformer.

Det kan minde én om Bourdieus ord om, at den anti-skolastiske forståelse af forskellen mellem intellektuel refleksion og praktisk handling ofte findes hos konservative og traditionalistiske intellektuelle (som Heidegger, Gadamer og Oakeshott, jf. *Méditations pascaliennes* s. 98) – for sådan én var Tolstoj i højeste grad: en mærkeligt usamtidig og anarkistisk Rasmus-modsat, en konservativ revolutionær, som ønskede en selvstændig udvikling for Rusland på basis af det familiedrevne og ikke alt for industrialiserede landbrug. I dette udviklingsssyn – der i øvrigt fremsættes på en yderst diskret, for ikke at

sige næsten usynlig måde – lykkedes det Tolstoj at tildele kvinder og bønder de positioner, der var mest i hans egen interesse som mandlig godsejer, nemlig som moderat dominerede bidragydere til hans projekt. Men Tolstoj var også mægtig god til at begribe samtidens intellektuelle positioner og bekrige dem i praksis med sit forfatterskab, hvor hans personer ofte repræsenterer eller afprøver forskellige ideologiske positioner. Det er for øvrigt pointen i en kort artikel af den russiske formalist Boris Eikhenbaum fra 1929, hvori det beskrives, hvordan Tolstojs positioneringer ud fra den samme grundlæggende imod-disposition ændrede sig med det litterært-intellektuelle felts udvikling i Rusland i perioden fra 1850erne til cirka 1900 – det er tæt på at være en summarisk analyse af Tolstojs bane i feltet. ("The Literary Career of Lev Tolstoy", in *The Young Tolstoy*, Ann Arbor: Ardis, 1972).

7. Prakseologi og middelalderhistorie

– nogle henkastede tanker og et enkelt forsøg

Af Kim Esmark

Kan Bourdieus teori om praksis, symbolsk magt osv. have nytte og relevans for middelalderhistorikere? Når dét spørgsmål ikke umiddelbart kan besvares med et ubekymret "ja, selvfølgelig", hænger det bl.a. sammen med karakteren af middelalderhistorikernes empiriske materiale. Modsat sociologer og antropologer er middelalderhistorikere som bekendt udelukket fra at foretage observationer af levet praksis (fortiden, historikernes objekt, findes ikke mere). Modsat historikere, der beskæftiger sig med moderne tid, er de samtidig i alt væsentligt også unddraget bare nogenlunde pålidelige statistiske data. To ellers centrale elementer i en gængs Bourdieu'sk forskningsproces. Alt hvad middelalderhistorikeren har til rådighed, er overleverede tekster – krøniker, helgenfortællinger, liturgiske skrifter, gave- og privilegiebreve m.v. – der hovedsageligt er affattet på latin af en fåtallig, stærkt specialiseret intellektuel elite af mænd med henblik på at prise Gud og tjene kirken og derfor også tekster, der på en ganske upoleret måde afspejler ophavsmændenes specielle position i magtfeltet og det sociale rum overhovedet.

Betænker man i forlængelse heraf, at en af de fundamentale akser i Bourdieus tænkning præcis er afvisningen af at behandle social praksis som en tekst (jvf. kritikken af strukturalismen i *Outline* m.v.), kan det umiddelbart være svært at se, hvordan man som middelalderhistoriker skulle kunne operationalisere Bourdieu. For langt den overvejende del af det middelalderhistoriske felt, der stadig domineres af mere traditionelle empiristiske positioner, har spørgsmålet om Bourdieu selvfølgelig overhovedet ikke været aktuelt – det er simpelthen de færreste, der overhovedet kender ham.

Enkelte mere teoretisk orienterede middelalderhistorikere bruger forsigtigt Bourdieu, primært hans praksisteori i *Outline*, som en slags bagvedliggende inspirationskilde. Det gælder mest originalt amerikaneren Stephen D. White, der med Bourdieus strategi-begreb bl.a. har kastet nyt lys over brugen af gudsprøver (jernbyrd o.l.) og tilbudt en ikke-strukturalistisk, ikke-funktionalistisk forklaring på mønstrene i det såkaldte *laudatio parentum*, slægtninges samtykke-ret til jordafhændelser. ("Proposing the Ordeal and Avoiding it: Strategy and Power in Western French Litigation, 1050-1110", in *Cultures of Power*, ed. Thomas Bisson, samt *Custom, Kinship, and Gifts to Saints*, London 1988).

Andre tilsvarende teoretisk orienterede middelalderhistorikere som fx den franske Philippe Buc, der specielt har arbejdet med ritualer, afviser helt anvendelsen af Bourdieu. Ikke fordi han anser den prakseologiske tænkning for at være gal, men alene fordi den på grund af kildernes art ikke kan operationaliseres. Bucs synspunkt er at fordi middelalderhistorikeren som beskrevet er overladt til kildernes partikularistiske og subjektivt redegørende perspektiv, kan han/hun ikke foretage den nødvendige objektivisering af praksis' skjulte mønstre og regelmæssigheder, af den praktiske sans i værk. Dette dilemma er iflg. Buc en ærgerlig, men uoverkommelig "stumbling block" for en prakseologisk tilgang til fx middelalderens ritualer:

"Simply put, one cannot apply a praxeological approach to a medieval narrative. For Bourdieu, texts systematically obfuscate the practices they claim to depict, as well as their micro-local context. Praxeological analysis, while taking into account the social agents' subjective renditions of reality as an integral component of 'the logic of practice' (and indeed as a practice itself), necessitates direct ethnological observation that can uncover the unspoken and often unconsciously dissimulated reasons why they act as they do." ("Ritual and Interpretation: The Early Medieval Case", *Early Medieval Europe* vol. 9, 2000, s. 194; se også Buc, *The Dangers of Ritual. Between Early Medieval Texts and Social Scientific Theory*, Oxford 2001, s.248, n3).

Jeg selv anerkender ubetinget det principielle metodiske problem, men bilder mig ligesom White ind alligevel at kunne bruge Bourdieu. I min afhandling om religiøse ritualer og deres rolle i sociale ordensprocesser i feudaltidens Frankrig medgiver jeg således på den ene side, at Buc påviser et uafviseligt dilemma:

"At gøre social handling (fx ritualisering), der udfolder sig efter en distinkt praktisk logik, forståelig på basis alene af kildeteksters fundamentalt anderledes diskursive logik må, med Roger Chartiers rammende formulering, forblive 'a difficult, unstable enterprise poised at the edge of the void.' (jvf. Chartier, *On the Edge of the Cliff. History, Language, and Practices*, Baltimore 1997, s. 1). Kildernes gengivelser af den rituelle handling er præcis dét Bourdieu tilskynder os til at mistænke, men vi vil i sagens natur aldrig komme tæt på den middelalderlige habitus i aktion og, som fx Erving Goffman i sine studier af moderne menneskers ritualiserede hverdagsinteraktion, kunne observere dens virkemåder på det afgørende mikroplan. En undersøgelse som den foreliggende vil derfor nødvendigvis placere sig i en slags metodisk gråzone mellem på den ene side en mundan historisk empirisme, der udtaler sig om dét, der står i kilderne, og hvad angår forklaringer normalt læner sig op ad en slags snusfornuftig struktur-funktionalisme; og på den anden side en antropologi, der når længere i retning af at forstå og forklare, men forbliver afhængig af observation." (*De hellige døde og den sociale orden. Relikvie kult, ritualisering og symbolsk magt. Anjou 10.-12. århundrede*, utrykt ph.d.-afhandling, RUC 2002, s. 63).

På den anden side argumenterer jeg for, at Buc trods alt gør sig for hurtigt af med prakseologien:

"Dét at tænke i ritualisering og praksis bør ikke være et spørgsmål om at replikere en bestemt metode, der under alle omstændigheder er udviklet til at håndtere specifikt antropologisk og sociologisk empiri. For historikeren er der først og fremmest tale om netop en måde at tænke på, en inspiration til at generere hypoteser og tilgange på et begrebsligt afklaret grundlag. Derudover tilbyder hverken Bourdieu eller Bell [praksisorienteret antropolog og ritualteoretiker] noget, der ligner en historisk-metodisk opskrift. En

sådan må nødvendigvis udvikles løbende i tilknytning til det altid konkrete empiriske arbejde – hvad Bourdieu i øvrigt bestandigt understreger.”

I min afhandling manifesterer inspirationen fra Bourdieu (og Bell) sig i forlængelse heraf konkret på fire overordnede måder:

For det første som en bestræbelse på at se, hvordan den enkelte rituelle handling er designet, så den skiller sig ud i en given kontekst og således bidrager til på én gang at differentiere den sociale orden og at manipulere strategisk med den sociale ordens differentieringer.

For det andet som en advarsel om ikke at gøre sig af med varierende praksisformer og betydningsmæssige ubestemtheder, men tværtimod tilskynde sig selv til at se forskel og flertydighed som vigtige udtryk for habitus’ “fuzzy” strategier.

For det tredje som en bestræbelse på at medtænke kildeteksternes særskilte rolle i de rituelle processer, herunder se dem ikke som kvasi-etnologiske feltoptegnelser, men som produktet af strategier i kampen om at fortolke og definere det skete.

For det fjerde som en analytisk strategi, der går ud på at afsøge det mulighedsrum af fortolkninger (fortrængte, undertrykte, oversete etc.), der trods alle filtre måtte kunne spores i teksterne. Ambitionen er at indkredse, hvad Philippe Buc selv har kaldt ”the realm of the possible”, dvs. det brede og heterogene felt af mulige betydninger, som gjorde sig gældende omkring det enkelte ritual, alt afhængig af, hvilke aktører der handlede, og hvilke øjne der betragtede og bagefter beskrev det. Det gælder med andre ord om at kontekstualisere, om ikke at se isoleret på den rituelle akt, men inddrage omstændighederne og de specifikke levede sammenhænge omkring: Hvad var det for mennesker, der var involveret, hvad kan vi gisne om deres mål og strategier fra sag til sag, hvordan indgik ritualiseringen i længere forløb af social interaktion. Et forsøg altså på at sætte sig i aktørens og handlingens sted, ikke gennem psykologisk empati, men ved at rekonstruere (så vidt det nu lader sig gøre...) hvad det var for positioner og relationer, der gjorde den ene eller anden handling praktisk adækvat og kulturelt meningsfuld.

Bourdieus prakseologi kan dog også bruges mindre ambitiøst og i små bidder til håndtering af konkrete og afgrænsede spørgsmål indenfor middelalderhistorien. Fx har man i årevis diskuteret strukturen af den aristokratiske familie eller slægt i Vesteuropa (primært Frankrig). Iflg. en dominerende tese, oprindelig fremført af Georges Duby i 1950erne og 60erne, havde slægten i den tidlige middelalder, dvs. frem til omkring år 1000, en horisontal struktur. Slægten bestod af et vidt forgrenet netværk af nulevende medlemmer, både biologisk beslægtede og indgifte, søskende, fætre, onkler, nevøer, svigersønner osv., regnet både gennem den mandlige og den kvindelige linie. I det 11. og 12. århundrede skifter slægten imidlertid til en mere vertikal descendens-struktur: slægten opfattes nu som et dynasti, et ”hus”, en rækkefølge af forfædre og efterkommere, regnet primært gennem den mandlige linie og indsnævret til de, der befinder sig i og omkring den nærmeste kernefamilie (altså ikke længere fjerne fætre o.l.). Den første brede slægtsstruktur har historikerne traditionelt betegnet parenté, mens den snævrere, dynastiske slægtsform har gået under navnet lignage.

Problemet er selvfølgelig, at mens der er solidt kildemæssigt belæg for at hævde tesen, er det samtidig nemt at finde eksempler på fx arve- og fejdepraksis rundt omkring, der ikke passer ind i det nydelige skema.

Fremfor at diskutere (som historikerne længe gjorde), hvilken af de to typer slægtsstruktur, der så gjorde sig gældende hvor og præcis hvornår, kunne man imidlertid lade sig inspirere af Bourdieus skelnen i Outline mellem officielt og praktisk slægtsskab og spørge, hvorvidt det grumsede billede af højmiddelalderens slægtsstruktur i virkeligheden kommer af, at forskellige sociale agenter i forskellige konkrete sammenhænge anlagde forskellige strategier i repræsentationen af slægten. Hvem man var i slægt med afhang ligesom hos kabylerne af situationen og det der skulle udrettes nu og her (praktisk slægtsskab), men disse hensyn blev samtidig søgt repræsenteret, fremstillet, så de kunne hævdes at stemme overens med de fremherskende kulturelle normer (officielt slægtsskab).

Denne ide dannede udgangspunkt for et lille case-studie jeg præsenterede i form af et 20 min.s mundtligt oplæg på en middelalderkonference i Leeds i sommeren 2003, og som nu kan findes på Hexis hjemmeside under arkiv. Der er tale om en analyse af en godsgave fra ridderen Berengerius til klostret Saint-Aubin i Angers (Vestfrankrig) i 1117. Berengerius skænker et stykke jord til klostret, men har et problem: jorden har tilhørt en række forskellige personer før ham, og efterkommerne af disse tidligere besiddere kan jvf. tidens normer alle rejse en eller anden grad af legitimt krav på jorden (middelalderens ejendomsbegreb var ikke så snævert og juridisk veldefineret som det er blevet i moderne tid). Derfor må Berengerius forhandle sig til et samtykke fra de tidligere ejeres efterkommere, før han kan skænke sin gave, og i disse bestræbelser kan man – iflg. min analyse – se såvel det praktiske som det officielle slægtsskab i kompleks (inter-)aktion.

Da der som sagt er tale om et mundtligt oplæg, er teksten uden noter, så indtil manuskriptet måske en dag bliver udfoldet som egentlig artikel, må læseren forlade sig på min videnskabelig redelighed... (en diskussion af samme case fra et andet perspektiv, men inkl. kildehenvisninger, kan dog findes i min artikel ”Berengerius’ gave. Ejendom, udveksling og social orden i 1100-tallets fremmede land”, in *Ett historiskt tillfälle. En festskrift til Håkan Arvidsson*, red. T. Kruse og L. Larsson, Lund 2003).

8. Til orientering: Bouveresses status over filosofien

Af Carsten Sestoft

Redaktøren har fundet en gammel fil med et udkast til en anmeldelse af en bog af Jacques Bouveresse. Måske kunne det interessere nogen at stifte lidt nærmere bekendtskab med denne filosof, som Bourdieu betegnede som sin fælle i kampen mod den journalistiske filosofi (og meget andet).

Jacques Bouveresse: *La Demande philosophique. Que veut la philosophie et que peut-on vouloir d'elle?* 174 s. 79 FF. Éditions de l'éclat, 1996.

Denne bog af Jacques Bouveresse (f. 1940) er en oprindelig og længere version af hans tiltædelsesforelæsning ved det prestigøse Collège de France i 1995. Hans udnævnelse kan betragtes som

en nærmest officiel anerkendelse af en filosof, som mere end nogen anden i nyere fransk filosofi har fastholdt filosofiens forpligtelse på stringent og konsistent argumentation, også selv om det skulle betyde et tab af popularitet hos det læge publikum. Traditionelt bruges disse tiltrædelsesforelæsninger til at sammenfatte den tiltrædendes intellektuelle forløb og overordnede synspunkter, men Bouveresse synes snarere at benytte lejligheden til en statusopgørelse over filosofien som helhed. Bogen er således i mindre grad anvendelig som en introduktion til Bouveresse end som en ganske indgående diskussion af nogle filosofiske grundproblemer. Mit ærinde her er ikke så meget af diskutere disse grundproblemer som at gøre opmærksom på Bouveresses diskussion af dem. For netop i den sammenhæng er han en særligt interessant figur.

Det særegne ved Bouveresse er nemlig hans placering i krydsfeltet mellem et antal sædvanligvis uforligelige og gensidigt mistænksomme filosofiske traditioner. Det er ikke for ingenting, at han har skrevet en artikel med titlen "Why I am so very unFrench" (i A. Montefiore (red.): *Philosophy in France Today*, Cambridge 1983). For selv om Bouveresse er fransk filosof, har han skrevet en hel række bøger om bl.a. Wittgenstein, og hans udnævnelse ved Collège de France kan også i nogen grad betragtes som en sejr for den angelsaksiske filosofi i Frankrig, for hvilken der i det seneste årti har været en stigende interesse, f.eks. hos Vincent Descombes (f. 1943) og i tidsskriftet *Critique*, der for øvrigt har udgivet et særnummer om Bouveresse (nr. 567-68, 1994). Bouveresse har desuden brugt en hel del energi på kritisk diskussion af avantgardistiske landsmænd som Deleuze, Lyotard, Derrida og Foucault, eksempelvis i bogen *Rationalité et cynisme* (Minuit 1984). I forhold til disse franske kolleger er Bouveresses måde at filosofere på behageligt sober og uprætentiøs, men særdeles energisk og til tider ganske hårdtslående. Alligevel er Bouveresse også fransk i forhold til sine angelsaksiske kolleger, dels fordi han kender diverse franske og tyske traditioner, som kollegerne i USA synes at være komplet uvidende om, dels fordi han, som det siden Sartre har været nødvendigt for franske filosoffer, også beskæftiger sig med litteratur af og til; Musil er således en af hans stadige referencer.

Skulle jeg forsøge at karakterisere Bouveresses filosofiske position, ville jeg mene, at han indskriver sig i de forskellige traditioner, som Frege, Brentano, Peirce, Russell m. fl. dannede ved at tage naturvidenskaberne og logikken (snarere end litteraturen eller den rene spekulation) som modeller for filosofien. Men den logiske positivisme og omegn afbalanceres af Wittgensteins kritik af denne tradition og sin egen *Tractatus* i *Philosophische Untersuchungen*, samt den deraf følgende dagligsprogsfilosofi, og Bouveresse er på ingen måde blot en fransk importør af udenlandsk filosofi. Disse to dele sammenføjes af Bouveresses skepsis over for forskellige varianter af *Lebensphilosophie*, fra Nietzsche og Heidegger til eksistentialisme og hermeneutik; og alligevel udviser han en betydelig interesse og sympati for Bergson. Bouveresses position er således orienteret i retning af (natur)videnskab og erkendelsesteori, men synes samtidig at være på en vis afstand af de kendte franske udformninger af en sådan position, f.eks. kantianismen, den franske videnskabsteori og -historie à la Bachelard og Canguilhem, samt Vuillemins systematiske filosofi. Og selv om Bouveresse med sin smag for Wittgenstein er tæt på en filosofi om praksis, er Rortys pragmatisme ikke hans kop te. Ikke destomindre har Bouveresse tilsyneladende et indgående kendskab til alle disse traditioner, og noget af det interessante ved ham er just hans evne til at diskutere disse filosofiers grundsynspunkter på en klar, indsigtfuld og velargumenteret måde. Man er jo mindst talt ikke forvænt med filosofiske værker, i hvilke både Deleuze og Quine diskuteres.

I *La Demande philosophique* stiller Bouveresse sig og filosofien en række helt fundamentale spørgsmål og forsøger efter bedste evne at diskutere og besvare dem. Han diskuterer problemer som, hvad filosofi

er, hvordan den forholder sig til videnskab, om filosofien kan siges at udvikle sig, hvordan forholdet mellem mening og sandhed er i filosofiske udsagn, om hvorvidt filosofiske problemer kan løses, forholdet mellem sprog og verden, etc. og gennemgår en lang række argumenter for modstridende positioner.

Det er tydeligt, at Bouveresses position i krydsfeltet mellem en mængde filosofier på ingen måde er nem eller komfortabel. Hans forhold til flere fundamentale filosofiske problemer synes at være givet ved en indetermination, som placerer ham på et usyntetiserbart sted mellem to uforligelige positioner, den ene ofte givet som en variant af en "videnskabelig" filosofi, den anden som en Wittgensteinsk korrektion af denne. Denne ukomfortable position kan iagttages på nogle punkter: i forholdet mellem filosofien og lægpublikummet og i diskussionen af navnet på hans lærestol ved Collège de France.

Hvad angår forholdet mellem filosofien og dens publikum, er det for Bouveresse en ulykke, at filosofien er blevet mediatiseret og populariseret på den måde, som det er sket i Frankrig, specielt med de "nye filosoffer" og andre af samme art, hvis navne Bouveresse ikke nedlader sig til at nævne. Til orientering kan det måske her være værd at anføre nogle af dem: Bernard-Henri Lévy, André Glucksmann, Alain Finkielkraut; senere tilkommende som Luc Ferry og Alain Renault, popularisatorer a la Jostein Gaarder som André Comte-Sponville eller Le Mondes filosofi-anmelder Roger-Pol Droit og magtlegitimerende "tænkere" som Alain Minc. Der er en mængde af dem, og de fylder meget i det franske medielandskab, således som deres danske pendants efterhånden også gør herhjemme. Et længere citat kan give et indtryk af Bouveresses mening om dem, såvel som af hans stil: "Som tingene er idag, findes der næppe et eneste individ, som ikke i udøvelsen af en given aktivitet, særligt hvis den er af en noget tvivlsom eller amoralsk art, er i stand til at retfærdiggøre den med det, som man kalder en "filosofi", og som ikke mener sig forpligtet til at lade så mange som muligt nyde godt af den eller berettiget til at påtvinge den den, hvis forlags- og medieverdenen giver vedkommende mulighed for det. Efterspørgslen efter filosofi har formentlig aldrig været så stærk som nu, men man beder i stadig mindre grad de specialiserede producenter af filosofi om at efterkomme den. Dertil er deres arbejder nemlig alt for seriøse og professionelle eller, som aviserne siger (for hvilke det betyder omtrent det samme), alt for "universitære". ... [Nutidens populære filosofi] udøves fortrinsvis i aviser og magasiner, og den har tendens til - af grunde der ulykkeligvis ikke er helt ubegribelige - at erstatte specialisternes filosofi, som skrives for specialister. Aviserne beklager naturligvis selv jævnlige denne udvikling, som de imidlertid på samme tid opmuntrer på alle tænkelige måder, idet de i reglen skyder skylden på specialisterne, som ifølge dem og til forskel fra det, de tror var holdningen hos fortidens store filosoffer, på afgørende vis svigter deres forpligtelse over for det brede publikum." (s. 19-20).

Denne filosofiske aristokratisme, som går ind for høje adgangskrav til det filosofiske felt, skal imidlertid ses på baggrund af den tese og anti-tese, som Bouveresse opstiller lidt længere henne i teksten: "Tese: Givet den fundamentale og afgørende karakter af de spørgsmål, som filosofien beskæftiger sig med, ville det være ubegribeligt, om det, den har at sige, ikke skulle have en direkte eller indirekte indflydelse på alt det øvrige.

Antitese: Givet at filosofiens første principper, afgørende grundlag, sidste grunde og definitive retfærdiggørelser normalt ikke spiller nogen operativ rolle i almindelige diskussioner og overvejelser, er de ikke af nogen virkelig vigtighed uden for de egentlige filosofiske diskussioner og overvejselsers sammenhæng." (s.28)

Hvad Bouveresse mener er, at skønt filosofien for en teoretisk betragtning burde have meget at sige om og til individuel og samfundsmæssig praksis af alle mulige arter, så diskuteres, besluttet og iværksættes disse praksisformer i praksis uden den ringeste interesse for filosofiske problemstillinger. Det kan måske anses for at være en smule overdrevet (omend ikke meget: man diskuterer ikke ontologi, før man bygger en Storebæltsbro), men den filosofiske ydmyghed, der også ligger i synspunktet, forekommer mig at være mere rimelig end mediefilosoffernes luftkasteller eller magtrådgivernes politiske synspunkter sat op med popfilosofiske blonder. Selv om man kunne mene, at problemet her mere er af sociologisk end af filosofisk art, så kan man i uforligeligheden mellem filosofiens aristokratisme og dens ydmyghed også se en indetermination i forholdet mellem en "videnskabelig" filosofi, som føler sig overbevist om at levere sande løsninger på virkelige problemer, og en wittgensteinsk praksisfilosofi, som mener, at en af filosofiens opgaver er at redde folk fra filosofiens selvskabte problemer. "De filosofiske sandheder er sandheder, som filosofien til sidst tillader os at erkende, efter først at have forhindret os i at indse dem", som han siger (s. 93).

Et mere tydeligt filosofisk eksempel på Bouveresses "indetermination" er titlen på hans professorat, nemlig "philosophie du langage et de la connaissance". Som Bouveresse siger, har han med denne titel sat sig mellem to (lære)stole, sprogfilosofien og erkendelsesteorien. Ifølge Dummett var det specifikke ved den analytiske filosofi, at den havde erstattet erkendelsesteorien med sprogfilosofi som det grundlæggende og dominerende form for filosofi. Bouveresse vil på ingen måde afskaffe sprogfilosofien, men indføje den som en dimension i erkendelsesteorien. Dermed adskiller han sig fra "philosophy of mind" ("philosophie de l'esprit" på fransk) og de tilstødende kontinenter af kognitionsvidenskaber, som andre - i fransk sammenhæng f.eks. Vincent Descombes - har kastet sig over for at komme ud over sprogfilosofiens dominans. Men philosophy of mind og sprogfilosofien har som fælles grundlag ifølge Bouveresse, at analysen af tænkningsens fundamentale strukturer er grundlaget for al den øvrige filosofien. Og når han selv foretrækker erkendelsesteorien, er det fordi han anser det grundlæggende for at være "en klar forestilling om de midler, som vi anvender til at tænke virkeligheden, og en bedre forståelse af den måde, hvorpå verden er repræsenteret i tanken" (s. 34), idet dette projekt for ham er en væsentligere version af det som er fælles for erkendelsesteori, philosophy of mind og sprogfilosofi: nemlig at filosofien har til opgave at levere en "viden om virkelighedens mest almene træk" (ibid.). Når sprogfilosofien for Bouveresse er utilstrækkelig til alene at udgøre grundlaget for erkendelsesteorien, skyldes det, at perceptionen for ham "går forud for sproget og er struktureret på en specifik måde" (s. 36). På det punkt er han enig med en af sine læremestre og forgængere ved Collège de France, Jules Vuillemin, som mente, at de perceptuelle organisationsformer leverede konstruktionsmateriale til sproget, og at den mest primitive anvendelse af sproget var at formidle perception. Sprogets kategorier tilføjer ganske vist nye muligheder, som ikke findes i perceptionen taget for sig, men det forbliver væsentligt at have øje for perceptionens irreduktible og autonome rolle som leverandør af repræsentationsindhold, der endnu ikke er begreber og dermed analyserbare som sprog.

Som sagt er det tydeligt, at Bouveresses position i krydsfeltet mellem en mængde filosofier på ingen måde er nem eller komfortabel. Hans diskussioner synes derfor at demonstrere, hvor vanskeligt det er for filosofien - for så vidt som man betragter de forskellige filosofier som varianter af én bestræbelse - at leve op til sin egen fordring om at læse filosofiske problemer med filosofiske argumenter. Dermed er ikke sagt, at Bouveresses overvejelser munder ud i en falliterklæring for filosofien; tværtimod nærmer han sig via sine overvejelser en klar formulering af spørgsmålet: "Hvad er eller kan filosofien være i dag for den, der kender den i alle dens eksisterende varianter?" Og hvis han muligvis ikke kan give et entydigt svar på

dette spørgsmål, så er han i det mindste en af de meget få, der overhovedet er i stand til at stille det. Derfor kan der være god grund til at se nærmere på, hvad det egentlig er han siger.

9. Temanummer af tidsskriftet *Constellations* om Bourdieu

Af Jens A. Hansen

Tidsskriftet *Constellations* er endnu et af mange forsøg på at etablere et internationalt forum for intellektuel debat om de politiske ændringer som går under betegnelsen 'globalisering' og 'neoliberalisme'. Tidsskriftets indhold bærer præg af, at Nancy Fraser er centralt placeret i redaktionen, med navne som Habermas, Derrida, Honneth og Laclau som bidragydere. Men vol. 11, nr. 1 fra 2004 var alligevel blevet et temanummer om Bourdieus politiske sociologi, som derfor fortjener en lille omtale i denne sammenhæng (selv om det i sagens natur kun kan blive et kort sammendrag).

Temanummeret handler – som Wacquant understreger det i sin indledende artikel – både om Bourdieus studier af politik og stat, hans mange forskellige studiers politiske betydning og Bourdieus eget politiske engagement. Og temanummeret understreger derved at de tre ting ikke kan adskilles klart hos Bourdieu. Som Wacquant formulerer det i indledningsartiklen: "Doing social science was always for him an indirect way of doing politics: what changed over time is the dosage of those two elements and the degree of scientific sublimation of his political pulsions" (s.5). Indledningsartiklen er således Wacquants forsøg på at fremhæve nogle af de centrale politiske overvejelser der kan gøres i forlængelse af Bourdieus sociologiske virke og den er faktisk ganske interessant.

Her efter følger to artikler af Bourdieu. Den ene har titlen 'From the King's House to the Reason of State: A Model of the Genesis of the Bureaucratic Field'. Artiklen ligger i forlængelse af Bourdieus projekt om statens genese og er en slags fortsættelse/videreudvikling af 'Rethinking the State: On the Genesis and Structure of the Bureaucratic Field'. Artiklen beskæftiger sig med den dynastiske stat, som ifølge Bourdieu skal anskues som et 'hus' (household) i antropologisk forstand (altså som både familiens medlemmer og deres besiddelser). Bourdieu finder i den dynastiske stats modsætninger - kampen imellem kongen og hans 'brødre' (altså de umiddelbare tronarvinger) - udgangspunktet for embedsmændenes oprindelse (altså som kongens mænd, der ikke kan true ham, fordi de ikke kan gøre krav på tronen og som kun har autoritet fordi han har givet dem den). Og han synliggør hvordan disse embedsmænd, ved at eksplicitere forståelsen af staten som et 'hus' (og kongen som repræsentation af husets øverste autoritet) er med til at skabe den bureaukratiske stat, ved at skabe forståelsen af staten som noget kongen, hans brødre og i særdeleshed embedsmændene er til for at tjene og opretholde (samtidig med at det selvfølgelig også er deres specifikke interesse at producere en sådan forestilling, fordi den legitimerer deres adgang til 'offentlige' økonomiske og symbolske).

Den anden artikel har titlen 'The Mystery of the Ministry: From Particular Wills to the General Will' og handler om produktionen af en kollektiv vilje. Bourdieu forklarer hvordan den liberale valgprocedure – hvor den kollektive vilje ses som det sammenlagte resultat af enkeltindividernes 'uafhængige' valg (som er et kunstigt produkt af valgboksens 'frigørelse' fra relationer til familie, arbejdsgivere, kollegaer, men

også organisatoriske og politiske fællesskaber) – blot er en registrering af enkeltindividernes nuværende holdninger, og derfor ikke formår at inddrage de på engang politiske og pædagogiske processer som kan skabe en egentlig kollektiv vilje. En sådan valgprocedure – som ikke blot findes i stemmesituationer, men også i avisforbrug, tv-zapperi og efterhånden også i valg af skole (og andre 'velfærdsgoder') – bygger på en repræsentation af politiske valg som værende økonomiske valg. Bourdieus pointe er, at problemstillingen om produktionen af en kollektiv vilje må omformuleres, "the problem being no longer that of choice, as in the liberal tradition, but of the choice of the collective mode of construction of choice".

Temanumrets øvrige artikler er skrevet af personer i kredsen rund om Bourdieu. Olivier Christin har i 'Ancien Régime Ballots: A Double Historicization of Electoral Practices' givet et tilbageblik på valg og afstemningers sociale betydning under monarkiet. Igennem forskellige eksempler vises det hvordan flertalsafgørelser og kollegial medbestemmelse har haft forskellige betydninger i forskellige sammenhænge. Og selv om det er et historisk rids, får man alligevel fat i den pointe, at 'valg' og 'valg handlinger' altid er en del og indgår i tovtrækkerier hvor forskellige grupper forsøger at give deres specifikke interesser et legitimt udtryk. Selve kategoriseringen af hvem der skal være med til at stemme om hvad er lige så vigtig, som hvad der stemmes om og hvem der er flest. Og netop derfor var det vigtigste i det gamle styre også regler, procedurer og traditioner – altså selve valg handlingens 'form' – og ikke hvor repræsentative eller demokratiske de forskellige valg handlingerne var.

Patrick Champagne har med 'Making the people Speak: The use of Public Opinion Polls in Democracy' lavet en slags historisering af brugen af 'meningsmålinger' i Frankrig. Ind i denne historisering er flettet historien om Bourdieus deltagelse i debatten her om, og det på en måde som ikke gør Bourdieus artikler til mere eller mindre end hvad de er; et relativt domineret bidrag i en heftig debat. Den skitseagtig historisering fokuserer på hvem der igennem tiden har forsøgt at gøre sig gældende, som talsmænd for 'den offentlige mening' og hvordan 'meningsmålingerne' bliver brugt som nye våben i disse tovtrækkerier. Champagne lægger vægt på, at denne teknik – der i første omgang fratog de mange grupper af repræsentanter deres 'ret' til at tale på folkets vegne – nu er blevet et effektivt middel til manipulation af befolkningen og en måde for videnskabsfolk og journalister at tilrane sig autoritet i den offentlige debat.

Her efter følger Franck Poupeau and Thierry Discepolo 'Scholarship with Commitment', som er et slags referat af bogen 'Interventions' hvor de to netop præsenterede et kommenteret udvalg af Bourdieus tekster, der skulle synliggøre at Bourdieus politiske engagement ikke var noget nyt. Artiklen er altså en kort gennemgang af de politiske tovtrækkerier, som Bourdieus forskellige aktiviteter skal ses i relation til. Og hvad en sådan fremstilling skal gøre godt for, formulerer de to selv i artiklens slutning: "Resituating the engagements of the sociologist in their historical and intellectual contexts thus leads not only to displacing the boundary between scientific research and political action. It also reveals the work of controlled conversion of social pulsion into critical intellectual impulsion that endows sociology with the epistemological vigilance necessary to break with the preconstructed social and political problems of "current affairs.""

Sidste artikel er et kort interview med Wacquant, som diskuterer samfundsvidenskabernes mulighed for at være kritiske. Her foreslår Wacquant at en kritisk samfundsteori skal findes i skæringen imellem en

kantsk epistemologisk kritik og en marxsk social historisk kritik. Og dets indgangsvinkel skal ifølge Wacquant være, at 'kritisere alt hvad der eksisterer'.